

'Kaplan Gözü Maceraları' Çeviri Çocuk Kitaplarında Çevirmen Kararları

Translator Decisions in Translating Children's Books '*Tiger Eye Adventures*'

Araştırma/Research

Recep ÖZBAY

Dr. Öğr. Üyesi, Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü,
rozbay@hacettepe.eu.tr, ORCID ID: orcid.org/0000-0002-7697-7227

ÖZET

Çeviri hizmetlerinin küresel ölçekte yaygınlaşması ve neredeyse tüm alanları kapsamı neticesinde, çocuk edebiyatı çevirilerinin hacminde ve çeşitliliğinde de son yıllarda bir genişleme yaşanmaktadır. Geline nokta artık yakın veya uzak coğrafya, kültür ve dillere bakılmaksızın birçok yabancı dilden çocuk edebiyatı eserinin ülkemizde çevirileri yapılmaktadır. Bu gelişme doğrultusunda sadece çocuk edebiyatı çevirisi alanında çalışan çevirmenlerin sayısında da artışlar gözlemlenmektedir. Diğer edebiyat eserlerinin çevirilerine göre çocuk edebiyatı çevirilerinin daha kolay olabileceğini düşünmek büyük bir yanılgıdır. Bu alanda çalışmayı düşünen çevirmenlerin üstleneceği sorumluluk, çocukların gelişimi ve eğitimi için anne babaların veya eğitimcilerin taşıması gereken sorumluluk gibidir. Çocuk edebiyatı eserlerinde görece olarak söz varlığının kısıtlı oluşundan veya cümle yapılarının kısıtlı olduğundan hareketle çevirmenin işinin kolay olacağı düşünülemez. Tam aksine, erek kültürde çevirmenin oluşturduğu metinde tercih edeceği her bir sözcüğün veya her bir ifadenin çocuklar üzerinde yaratabileceği etkinin boyutları dikkate alındığında, çevirmenin ne denli ağır bir sorumlulukla karşı karşıya olduğu anlaşılacaktır. Çevirmenin çeviri sürecini yönetmede yararlanabileceği çeviri-kuramsal olasılıklarının yanı sıra böylesi bir sorumluluğun üstesinden gelebilmesi için özellikle kültüre özgü öğelerin çevrilmesinde alacağı stratejik kararlarla erek metnin çocuk okur tarafından doğru alınması açısından belirleyici konumda olacaktır. Bu çalışmada Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları tarafından '*Kaplan Gözü Maceraları*' başlığı altında çalışmanın yazarı tarafından Almandan Türkçeye çevirisi yapılan çocuk kitapları esas alınarak, özellikle kültüre özgü öğelerin çevirisinde çevirmenin hangi kararları aldığı ve hangi stratejileri kullandığı örnekler eşliğinde irdelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: çocuk edebiyatı çevirisi, çeviri stratejileri, kültüre özgü öğeler, çevirmen kararları

ABSTRACT

As translation services become widespread on a global scale and cover almost any field, there has been an expansion in the volume and diversity of children's literature translation in recent years. At this point, many foreign works in children's literature are translated in our country, regardless of near or far geography, culture and languages. Accordingly, an increase is observed in the number of translators working only in the field of children's literature translation. It might be false to think that translations of children's literature can be easier than translations of other literary works. The responsibility of translators who intend to work in this field is similar to the responsibility of parents or educators for the development and education of children. Considering the relatively limited vocabulary in children's literature or the shortness of sentence structures, it cannot be thought that the job of a translator will be easy. On the contrary, it will be understood how heavy a responsibility the translator faces when the dimensions of the effect that each word or each expression that the translator prefers in the text in the target culture can have on the children. In addition to the translation-theoretical possibilities that the translator can benefit from in managing the translation process, the strategic decisions they will take especially in the translation of culture-specific elements in order to overcome such a responsibility will be in a decisive position in terms of the correct reception of the target text by the child reader. In this study, it has been tried to examine which decisions the translator made and which strategies he used in the translation of culture-specific items, in the light of experiential analyses and examples through the children's books translated from German to Turkish by the author of this study under the title of *'Tiger Eye Adventures'* by Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Keywords: translation of children's literature, translation strategies, culture-specific elements, translator decisions

1. Giriş

Çevirinin gücü sayesinde çeviri edebiyat eserleri toplam yayınlar arasında büyük bir yer tutmaktadır. Aynı şekilde çocuk edebiyatı çeviri eserlerinin oranı da toplam yayınlar içinde giderek artmaktadır. Bu artışın çok anlaşılabilir nedenleri vardır. Anne ve babaların öncelik verdikleri hatta kaygılandıkları konuların başında çocuklarının dilsel ve kültürel bilgi düzeylerinin olabildiğince yükseltilmesi gelir. Bu olguya bağlı olarak yayıncılık faaliyetlerinin ulaştığı boyut neticesinde piyasadaki çocuk kitaplarında yabancı dillerden çevirisi yapılan kitap sayıları da hızla artmaktadır. Çocuklar okul öncesi ilk bilgilenme, daha geniş ifadesiyle ilk kültürlenme ihtiyaçlarını aile içinde alırlar. Okula ve okumaya başladıkları andan itibaren de dış dünyanın ve kitapların etkisi altına girerler. Kitapların bu 'etkileme' gücü muhtemelen çocuk edebiyatı yazarlarının en hassasiyetle öncelik verdiği konudur ve kaleme aldıkları her bir sözcükte veya kurdukları her bir cümlede çocuğun gelişimine önemli bir katkı yaptıklarının bilinciyle hareket ederler. Bu kaygının benzer şekilde çocuk edebiyatı çevirisi yapan çevirmenler tarafından da paylaşılması beklenir.

Kültürlerarası iletişim kapsamında edebiyat çevirileri sayesinde çocuklar kendilerine yabancı olan kültürleri tanıyıp anlamaya çalışırlar ve 'yeni dünyalar' keşfederler. Çocuklarda yetişkinlerde olduğu gibi yönlendirilmiş ve alan daraltması yapılmış bir okuma alışkanlığı yoktur. Çocuklar hayal dünyalarına hitap edildiği ve heyecan duydukları sürece okumaya devam ederler. Bu olgu bu alandaki çevirilerde özellikle strateji belirlemede önem taşır (Kurultay, 1994, s. 198). Çocuk edebiyatının aynı zamanda 'öğretici' bir işlevi olması çevirmenin göz ardı edemeyeceği önemli bir dayanak noktasıdır. Koller (2004), çocuk edebiyatının çok özel bir tür olduğunu ve bu özel türün çevirisinin de kendine özgü ölçütleri olması gerektiğini vurgular. Çevirmen, erek dilde oluşturduğu metindeki her bir ögenin çocuk okura kendi dil kullanımı için bir esin kaynağı olacağını varsaymalıdır. Nitekim, çocuklar birçok ortamda ya okudukları bir kitaptan ya da seyrettikleri bir filmde bazı sahne ve replikleri kendi dünyalarına uyarlarlar ve bu uyarlamalar uzun süre etkisini koruyabilir. Bu nedenle çeviri eser adeta bir çeviriden çok, erek dilde yazılmış izlenimi ve lezzeti vermelidir.

2. Çocuk Edebiyatı Çevirilerinde Hedef Odaklılık

Çocukları ve hayal dünyalarını doğru anlamamanın yolu, onların konuştuğu dili bilmekten geçer. Bu olguyu sadece çocuklar için kitap yazarken değil, çocuklara yönelik çeviri yaparken de dikkate almak gerekir. Çocuk edebiyatında yazarın taşıdığı sorumluluk, o alanda çeviri yapan çevirmenler için de aynen geçerlidir. Her çeviri için geçerli olan "ne, kim tarafından, kim için, ne zaman, nerede ve ne için çevrilecektir?" (Nord, 1991, ss. 23-24) gibi temel sorulara çocuk edebiyatı çevirilerinde olabildiğince daha anlaşılabilir ve gerekçelendirilebilir cevaplar verilmelidir.

Çevirmen, çeviri sürecinde devamlı olarak 'kararlar almak' durumuyla karşı karşıyadır ve bu kararlar yer yer stratejik tutum almayı zorunlu hale getirir. Çevirmenin mesleki gücü de aslında buradan gelir ama bu gücün iyi kullanılamaması aynı zamanda çevirmenin güçsüzlüğüne de neden olabilir. Daha yalın bir ifadeyle, çevirmen neyi hedeflediğinden emin olduğu sürece doğru kararlar alıp stratejilerini de doğru belirleyecektir. Hedef odaklı çeviride temel olarak erek metnin kime yönelik olduğunu, hangi işlevi yerine getireceği ve o kültürde kabul edilebilirliği gibi kaygılar söz konusudur. Betimleyici çeviri kuramı (Toury, 1995) erek kültür normlarını esas almakla birlikte, çevirmenin alacağı kararları ve belirleyeceği stratejileri çeviri sürecinin öncelikli dayanak noktaları olarak görür. Çevirmenin hedefi, okurlarını daha çok yabancı olanla temasa geçirmekse, erek metne mümkün olduğunca sadık kalmaya ve metnin o yabancı olan karakterini korumaya çalışacaktır. Erek metnin olabildiğince kolay erişilebilir olmasını önceliyorsa, bu durumda da sıklıkla uyarlamalara başvuracaktır. Erek odaklılığı esas alan Skopos kuramına göre de erek metnin kendi içindeki dilsel ve kültürel tutarlılığı, kaynak metin ile erek metin arasındaki eşdeğerlikten daha fazla önem taşır (Stolze, 2005, s. 173).

Çocuk edebiyatı çevirilerinde çevirmen uygulayacağı stratejilerde hep şu sorunun cevabını ararcasına hareket etmelidir: Bu metin çocukları tereddüde düşürebilir mi,

çevresindekilerle iletişimde anlaşmazlıklara neden olabilir mi? Bu sorunun yanıtı erek kültürdeki normlara ve o kültürde yeniliklere olan bakış açısıyla ilintilidir. Başarılı bir çeviri bu önemli sorunsala çözüm getirebilecek nitelikte olmalıdır. Yabancı olan öğeler çeviride aynen korunabilir belki ama bunun 'yabancılaştırıcı çeviri' (alm. *verfremdende Übersetzung*) biçiminde yapılması durumunda, çocuk okur anlaşılmaz olanın eşliğinde takılıp kalacaktır (Kurultay, 1994, s. 197). Diğer taraftan, kaynak metin bazı öğeleriyle erek okurda yeni ve alışık olmadığı düşüncelere neden olabilir hatta toplumun değer yargıları ile ulusal bazı değerlere ters düşebilir. Çevirmen, erek metnin algılama sorunları yaratabileceğini düşündüğü terim ve içeriklerde stratejik kararlar almalıdır (Neydim, 2003, s. 117).

Çocuk kitapları aynı zamanda sistematik olarak bir eğitim ve öğretim aracı (hem genel hem özel manada) olarak kullanılır. Çevirmenin bu boyutu ciddiye alması ve gözden kaçırmaması gerekir. Erek metnin ilgili toplumun kültür ve eğitim anlayışı ile kültürel ve sosyal normlarına uyumlu olması gerekir. Erek metin, kaynak metne göre daha farklı bir işlevi de yerine getirebilir (Nord, 2011, s. 23). Çocukların ne okuduğuna çoğunlukla yetişkinler, anne babalar ve öğretmenler, karar verdiğine göre, çeviri eserlerinin yetişkinler tarafından da titizlikle takip edilebileceğinden hareket edilmelidir. İşlevsel çeviri, bir hedef durum esas alınarak yapılır ve bu hedefe ulaşma sürecinde alıcı, mekân, alımlama zamanı gibi etmenler belirleyici konumdadır (Nord, 2011, s. 17). Çeviri eserde anne babanın veya öğretmenin tespit edebileceği sakıncalı tek bir sözcük bile yeri geldiğinde o kitabın okunup okunmayacağı hakkında belirleyici bir etken olabilmektedir. Hatta 'Zararlı' olarak görülen kaynakların yetişkinlerin kendi düşünceleriyle çatışma riski doğurabileceği kuşkusuyla satın alınmamaktadır (Kurultay, 1994, s. 194). Çocuk kitapları büyük çoğunlukla yetişkinler tarafından yazılıyor, çevriliyor ve sıklıkla yetişkinler tarafından da merakla okunmaktadır. Çoğunlukla göz ardı edilen bu gerçeklik adeta çocuk filmlerinin yetişkinler tarafından da izlenmesi gibi bir durumdur. Ama yetişkinler bir taraftan da bir kitabın veya bir filmin çocuk için uygunluğunu kendi açılarından fark ettirmeden test etmektedirler.

Çocuk edebiyatı çevirisinde en önemli faktörlerden biri de erek metnin hangi yaş grubuna hitap ettiğidir. Çünkü çocuk okurun yaşı erek metinde uygulanacak çeviri yöntemini belirlemede önemli etmenlerden biridir (Erten, 2014, s. 355). Kaynak dildeki metnin hitap ettiği yaş grubuyla erek dilde oluşturulan metnin yaş grubu her zaman örtüşmeyebilir. Hangi yaş grubu çocuğunun ne tür içeriklerle yüzleşeceği ülkeden ülkeye veya kültürden kültüre fark edebilir. Bu durum bir yönüyle çocuk okurun yetiştiği çevre, diğer yönüyle de yaşadığı ülkenin eğitim sistemiyle ilintilidir. Örneğin, Federal Almanya'da ilkökul başlangıç yıllarından başlayarak çocuk okurlar da denizcilik kültürü ve terimleri ile yüzleştirilir. Bu konu ülkemizde daha sonraki yıllara bırakılır ve çok da ayrıntılı ele alınmaz. Bu nedenle denizcilik konusunda 7-9 yaş grubuna hitap eden bir Almanca kitap ülkemizde muhtemelen 9-11 yaş grubuna hitap edebilecektir. Bunun aksini gösterebilecek örnekler de vermek mümkündür. Okura göre değişkenlik

gösterebilen alımlama biçimi, aslında kaynak metnin eşdeğer bir çevirisinin kuramsal olarak olasılığını çürütmektedir (Yücel, 2006, s. 493).

3. Çocuk Edebiyatı Çevirisinde Strateji Geliştirme

Çocuk edebiyatı çevirisinde çevirmenin mesleki yetkinliğini öne çıkarabilecek ve stratejisi geliştirmesine neden olabilecek somut konu başlıkları şöyle sıralanabilir: Kitap başlıkları ve alt başlıklar, isimler, örf ve adetler, gündelik yaşamda kullanılan eşya, kıyafet ve malzemeler, coğrafik kavramlar, beslenme alışkanlıkları ve gıda maddeleri, oyunlar, mitolojik ve folklorik öğeler, tarihi öğeler, ölçü ve ağırlık birimleri, kurum ve kuruluşlar. Bu başlıkların hemen hemen tamamının kültür üst başlığı içinde değerlendirilmesi yanlış olmayacaktır. Özellikle kültüre özgü öğelerde çevirmenin belirleyeceği stratejiler erek metnin kurgusu açısından belirleyici konumda olacaktır. Çevirmenin kültüre özgü öğelerin çevirisinde geliştirebileceği stratejiler Klingberg'e (1986) göre şu şekilde sıralanabilir:

1. Eşdeğerlik (erek dilde kaynak dildeki ögeye eşdeğer bir kavram kullanmak),
2. Ek bilgilendirme (kaynak dildeki kavramı aynen kullanmak, erek dilde açıklayıcı bir bilgi ile desteklemek),
3. Açıklamalı çeviri (kültürel ögenin işlevini açıklamak),
4. Metnin dışında dip not vermek, metnin sonunda ek bilgilendirme yapmak,
5. Erek dilde farklı olmakla birlikte yakın bir kavram kullanmak,
6. Kavram çok fazla yerellik ifade ediyorsa, erek metinde o kavramı kapsayan bir üst kavramı kullanmak,
7. Çıkarma (yerine göre terime, cümleye hatta paragrafa erek metinde yer vermemek)
8. Yerleştirme (kaynak dildeki kültürel öğeleri erek dilde okuyucuya yakınlaştırmak)

Çevirmenin bu stratejilerden hangilerini ne sıklıkla kullanacağı öncelikle kaynak ve erek kültürlerin birbirlerine olan yakınlığı veya uzaklığına göre değişkenlik gösterecektir. Yakın bir dil ve kültürden yapacağı çevirilerde kaynak metnin bir eşdeğerini oluşturmak için daha az zorlayıcı durumlar söz konusu iken, uzak bir dil ve kültürden yapacağı bir çeviride daha fazla sorunsalla karşılaşma olasılığı yüksektir. Çocuk okur çeviri metindeki 'yabancı' olandan haberdar olabilir ama onu değerlendirebilecek durumda olmayabilir (Kurultay, 1994, s. 199). Bu boyut çevirmenin erek dildeki çocuk okuru ve kültürel çevresini ne kadar tanıdığına bağlı olarak değişkenlik gösterebilir. Strateji belirleme sürecinde çocukların araştırmacı ve meraklı olma özellikleri dikkate alınarak, kimi yabancı kültürel öğeler erek metinde aynen korunabilir (Reiß, 1982, ss. 7-8). Çevirmenin çocuk okur tarafından anlaşılamayacağı kaygısıyla yabancı öğeleri tamamen elemine etme çabası aslında ilgi görmeyecek bir metnin oluşmasına da neden

olabilir (Stolze, 2003, s. 209). Bu çerçevede erek metnin hitap edeceği ilgili yaş grubunun hangi bilgi düzeyinde olduğu müfredat araştırması yapılarak veya veli ve öğretmenlerin görüşleri de alınarak belirlenebilir. Özellikle ilkokul çağındaki çocukların (6-12 yaş grubu) hangi konuları hangi yaş grubunda veya sınıfta işledikleri erek metnin alınmasında belirleyici bir faktör olabilmektedir. Bu nedenlerle ülkeden ülkeye farklı eğitimsel, sosyolojik hatta bireysel boyutlar çeviri sürecinde çevirmenin göz ardı edemeyeceği etmenlerdir.

Yoğun kültür içerikli çocuk edebiyatı kitaplarında yaş grubuna göre bolca çizim ve çizimlere yönelik ek bilgilendirmeler kullanılır. Kitabın içeriği açısından önem taşıyan ama anlaşılmasında tereddüt yaratabilecek öğeler çizimlerin sağladığı avantajla çocukların konuyu anlamasında belirleyici konumdur. Bu nedenle bazı kitaplarda yazar kadar çizimleri yapan illüstratör de öne çıkartılır. Çeviride de bu çizimler erek dildeki okurun anlatılmak istenileni daha kolay anlamasını sağlaması açısından çevirmene kolaylık sağlayan öğelerdir. Söz konusu öğelerin sıklığı ve çizim teknikleri gibi hususlar da kitap konusunun cazibesini arttırmada önemli bir paya sahiptir.

Kültürel öğelerin yoğunlukta kullanıldığı edebi eserlerin çevirisinde tek bir kuramsal yaklaşımı esas alarak strateji geliştirmek doğru sonuçlar vermeyecektir. Çoklu kuramsal bakış açılarının entegre edildiği bir stratejik anlayış erek metnin daha işlevsel olmasını sağlayacaktır. Örneğin, Venuti'nin (1995) '*yerileştirme*' (İng. *domestication*) ve '*yabancılaştırma*' (İng. *foreignization*) makro stratejileri veya Newmark'ın (1988) '*kültürel eşdeğerlik*' (İng. *cultural equivalent*), '*işlevsel eşdeğerlik*' (İng. *functional equivalent*), '*anlam çözümlemesi*' (İng. *semantic analysis*), '*uyarlama*' (İng. *adaptation*) gibi mikro stratejiler çevirmen tutumunun sınırlarını etkileyebilecek olası stratejilerdir. Diğer taraftan, çağdaş çeviri yaklaşımlarında kaynak metne sadakati esas alan geleneksel normatif bakış açıları kadar çevirmenin sorumluluğu ile özgürlüğü arasındaki ilişkinin çeviri sürecinde doğru konumlandırılması gerektiği yönündeki vurgular da unutulmamalıdır.

Çevirmenin strateji geliştirmede esas olarak odaklanması gereken iki öncelikli ve pragmatik ilke vardır:

1. Çözüm odaklılık ve işlevsellik kapsamında yararlanılan tüm çeviri stratejilerinde ilgili erek toplum tarafından 'bu tercih çocuk için iyi olmuş' dediterebilecek bir sınırdan kalınmalıdır.

2. Çevrilen eserin konusu, karakterleri ve dili erek dilin yapısına ve çocukların okuma alışkanlıklarına göre uyumlaştırılmalıdır.

Erişkin edebiyatı çevirilerinden farklı olarak çocuk edebiyatı çevirilerinde metin kısaltma, ekleme, sözcük çıkarma gibi manipülasyonların yapılma olasılığı daha fazladır ve aynı zamanda bilimsel bir gerekliliktir. Bu olgu kaynak metne sadakatsiz olarak değil, erek metnin daha okunur hale gelmesiyle açıklanabilir (Neydim, 2006). Diğer taraftan, Toury'nin çeviriyi hedef kültürdeki 'kabul edilebilirliği' (İng. *acceptability*) ile kaynak

metne karşı ‘yeterliliği’ (İng. *adequacy*) arasında bir yere yerleştirir ve çeviri metninin sadece bu iki ölçütten birini tamamen karşılayamayacağını söyler.

4. Almancadan Türkçeye ‘Kaplan Gözü Maceraları’ Başlığı Altında Çevrilen Çocuk Kitaplarında Çevirmen Kararları

Almancadan Türkçeye çevirisi yapılan ve Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları’ndan ‘*Kaplan Gözü Maceraları*’ (alm. *Tigerauge*) başlığı altında 2016-2018 yılları arasında çıkan toplam on çocuk edebiyatı kitabında genel kültür kapsamına giren konuların yanı sıra daha yerel ve bölgesel sayılabilecek konular da ele alınmıştır. Almanya’da 2008-2012 yılları arasında Deutscher Taschenbuch Yayınevi (dtv) tarafından bir seri şeklinde yayımlanan söz konusu on kitap, çocuk edebiyatı alanında eser veren farklı tanınmış yazarlara sipariş edilmiştir. Kitaplardaki çizimleri yapan illüstratörler de titizlikle seçilmiş, tanıtımlarda ve kitap künyelerinde ayrı bir yer verilmiştir. Dokuz ve üstü yaş grubu için tasarlanan dizinin sloganı ‘*Olan biteni kaplan gözüyle izle!*’ şeklinde belirlenmiştir. Bu slogandaki kaplan gözü motifi çocukların meraklı ve gözlemlerinde dikkatli ve kıvrak olma özellikleri vurgulanmaya çalışılmıştır. Kitap içerikleri hem çocukların macera beklentisini karşılayacak hem de birçok faydalı bilgiyi içerecek şekilde kurgulanmıştır. Söz konusu kitaplar ayrıca sesli kitap olarak da düzenlenmiştir. Alman okurun ilgisine karşılık eserlerde işlenen konuların büyük bir kısmının Türk çocuk okurların da ilgisini çekebileceği düşünülerek söz konusu kitapların Türkçeye kazandırılmasına karar verilmiştir.

Çocuk kitaplarının yazımında seçilen konuların büyük bir kısmı kaynak dil okurunun bulunduğu ülkenin eğitim sistemiyle uyumlu olmasına dikkat edilir. Söz konusu içeriklerin çocuğun çevresinde ve özellikle de okulunda işlediği konulara bir bağlantısı olması pragmatik bir yaklaşımdır. Bu genel ilke dışında ara ara erek kültürde çok fazla karşılığı olmayan konularda da çeviri eserlerin üretilmesi yadırganmamalıdır. Bu türden konuların çocukların bilgi ve hayal dünyalarına yapacağı katkıyı küçüksememek gerekir.

Deneyimsel çeviri süreci bağlamında analizi yapılan on kitapta yetişkinlerin de ilgi duyacağı tarih, kültür, coğrafya, çevre, hayvanların dünyası ve günlük yaşam gibi konular çocuk kahramanlar üzerinden maceracı bir kurguyla işlenmektedir. Başlangıçta kimi kaynak kültür öğelerinin erek okura yabancı gelebileceği düşünülmüş olsa da kitapların yayımından sonra Türkçe çevirilerine de ilgi gösterildiği baskı sayıları ve yapılan değerlendirmelerden görülmüştür. Buradan da çocuk okurun ilgi ve hayal dünyasının ne denli sonsuz olabileceği sonucu çıkartılabilir ki bu çocuk edebiyatında çok şaşılacak bir husus değildir.

‘*Kaplan Gözü Maceraları*’ (alm. *Tigerauge*) başlığı altında yayımlanan kitapların Almanca ve Türkçe başlıkları ile ele aldıkları konular şu şekildedir:

Tablo 1

'Kaplan Gözü Maceraları' kitap serisinde Almanca, Türkçe başlıklar ve konular

Almanca Başlık	Türkçe Başlık	Konusu
<i>Drachenschiffe vor Vinland</i>	<i>Viking Gemileri</i>	Vikinglerin Amerika yolculuğu
<i>Aufstand in der Antarktis</i>	<i>Antarktika'da İsyan</i>	Antarktika'da yaşayan penguenler
<i>Das Geheimnis der Saurierinsel</i>	<i>Dinozor Adası'nın Gizemi (Poppe, 2016)</i>	Jurassic Coast kıyısı ve dinazorlar
<i>Der Schiffsjunge der Santa Maria</i>	<i>Büyük Keşif Gezisi</i>	Kristof Kolomb ile Amerika'nın keşfi
<i>Dem Mammut auf der Spur</i>	<i>Mamutun Ayak İzleri</i>	Buzul çağında mamutların dünyası
<i>SOS am Gipfelkreuz</i>	<i>Dağda Acil Durum</i>	Dağcılık, hava ve iklim
<i>Seehunde in Gefahr</i>	<i>Fokların Peşinde</i>	Kuzey Denizi ve fokların yaşamı
<i>Die Schatulle des Pharao</i>	<i>Firavunun Sandığı</i>	Eski Mısır'da kültürel yaşam
<i>Schatzjäger in der Karibik</i>	<i>Karayipler'de Hazine Avı (Tielmann, 2018)</i>	Karayipler'de hazine avcılığı
<i>Seeräuber vor Sylt</i>	<i>Kuzey Denizi Korsanları</i>	Kuzey Denizi'nde korsanlık

On kitabın çeviri sürecinde çevirmenin elde ettiği deneyim ve yaptığı analizler çerçevesinde tespit ettiği oldukça fazla konu başlığı olmuştur. Bu çalışmada öne çıkan sadece bazı temel sorun alanlarında çevirmenin aldığı kararlar ve uyguladığı stratejiler beş başlık altında bir seçki olarak bundan sonraki kısımda örnekler eşliğinde irdelenecektir.

4.1 Kitap Başlıklarının Ereğ Dilde Kullanımı

Kitap başlıklarında işlenen konunun vurucu ve içeriği kapsayıcı bir şekilde öne çıkartılması beklenir. Okuyucunun başlığa bakarak bir ön izlenim edinerek konuya ısınabileceği varsayılır. Sinema filmlerinde izleyicinin ilk olarak filmin başlığına baktığı gibi okur da önce kitap başlığına bakarak kitap seçer ve devamında konuya ilgi duymaya başlar. Yine uluslararası ölçekte yaygınlık kazanmış filmlerde filmin başlığı ülkeden ülkeye değişikliğe uğradığı gibi kitap başlıklarında da aynı strateji söz konusudur. Özellikle dar bir coğrafyada ve o coğrafyadaki belirli bir kültüre hitap eden özgün başlıkların ereğ dil kültürüne göre uyarlanması gerekecektir. Çevrilen on Almanca kitabın dördünün başlığında çevirmen Türkçe başlık oluşturmada köklü değişikliklere gitmiştir:

Tablo 2

'Kaplan Gözü Maceraları' kitap serisinde çevirmenin tercih ettiği Türkçe başlıklar

Almanca kitabın başlığı	Sözcüğü sözcüğüne Türkçe karşılığı	Çevirmenin tercih ettiği başlık
<i>Seeräuber vor Sylt</i>	Deniz Korsanları Sylt Önlerinde	<i>Kuzey Denizi Korsanları</i>
<i>Drachenschiffe vor Vinland</i>	Ejderha Gemileri Vinland Önlerinde	<i>Viking Gemileri</i>
<i>SOS am Gipfelkreuz</i>	Zirve Haçında SOS	<i>Dağda Acil Durum</i>
<i>Der Schiffsjunge der Santa Maria</i>	Santa Maria Gemisinin Miçosu	<i>Büyük Keşif Gezisi</i>

Çevirmen kaynak dildeki on kitabın dördünde başlıklarda kullanılan özgün coğrafik terimler ile yerellik ifade eden kültüre özgü sözcüklerden uzaklaşarak, Türkçe başlıklarda daha genel terimleri kullanmayı tercih etmiştir. Burada kullanılan stratejinin amacı, Türk okurun kitabın konusunu başlığından kolayca anlayabilmesini ve kitaba ilgi duymasını sağlamaktır. Okur, Almanca başlıkta geçen özgün sözcüklerle ilgili açıklayıcı bilgileri metnin içinde yeri geldiğinde bulacaktır. Çevirmenin burada kullandığı strateji, Klingberg'in erek metinde daha üst bir kavramın kullanılmasını, Venuti'nin yerileştirme veya Newmark'ın işlevsel çeviri anlayışı çerçevesinde açıklanabilir.

Örnek 1:

Seeräuber vor Sylt başlıklı kitapta Almanya'nın en kuzey ucunda bulunan özgün coğrafik bir yerleşim olan Sylt Adası önlerinde geçen bir macera anlatılmaktadır. Burası Alman çocukları için bilinen bir coğrafik bölgedir, ancak çevirmen özellikle sözcüğün hem yazılışı hem de okunuşundaki zorluğu dikkate alarak kolay anlaşılabilir olması açısından daha geniş bir coğrafi terimi kullanmayı tercih ederek başlığı Türkçeye *Kuzey Denizi Korsanları* (Cornelia, 2018) olarak çevirmiştir. Bu eserde esas olan bir korsanlık macerasıdır ve hangi adanın önlerinde geçtiği çok da önemli değildir. Bu nedenle, çevirmenin kuzeyde bir yer olduğunu belirten 'Kuzey Denizi' ifadesini tercih etmesi işlevsel çeviri stratejisiyle açıklanabilir.

Örnek 2:

Drachenschiffe vor Vinland başlıklı kitapta Vikinglerin Kuzey Amerika ile Grönland arasında yer alan Viking kenti Vinland önlerindeki bir macerası söz konusudur. Kitabın başlığı Türkçeye 'Ejderha Gemileri Vinland Önlerinde' şeklinde çevrilebilirdi. Ancak böyle bir başlık fazlaca açıklama gerektireceği için çevirmen hem 'ejderha gemileri' hem 'Vinland' ifadelerini çok özgün bulmuş, Türk okur için daha yaygın olan ve kolay anlaşılabileceğini düşündüğü *Viking Gemileri* (Bekker, 2016) başlığını tercih ederek yine kapsayıcı üst bir kavram kullanmıştır.

Örnek 3:

SOS am Gipfelkreuz başlıklı kitapta '*Gipfelkreuz*' sözcüğü kültürel açıdan Almandada çok özgün bir terimdir. Dağcıların dağ zirvelerine tırmandıktan sonra diktikleri haç şeklindeki bir sembolü ifade eder ve dini açıdan da şükür ifade eden bir anlamı vardır. Ereğ kültür açısından bu sözcüğün karşılığı yoktur. SOS kısaltması da teknik açıdan erek okur için zorlayıcı bir terimdir. Çevirmen kaynak metnin başlığında kullanılan her iki terimi de Türkçede kullanmadan genelleştirme ve işlevsellik stratejisiyle kitabın konusuna uygun düşecek *Dağda Acil Durum* (Lilienthal, 2017) başlığını tercih ederek erek okurun daha yakın olacağı terimleri kullanmıştır.

Örnek 4:

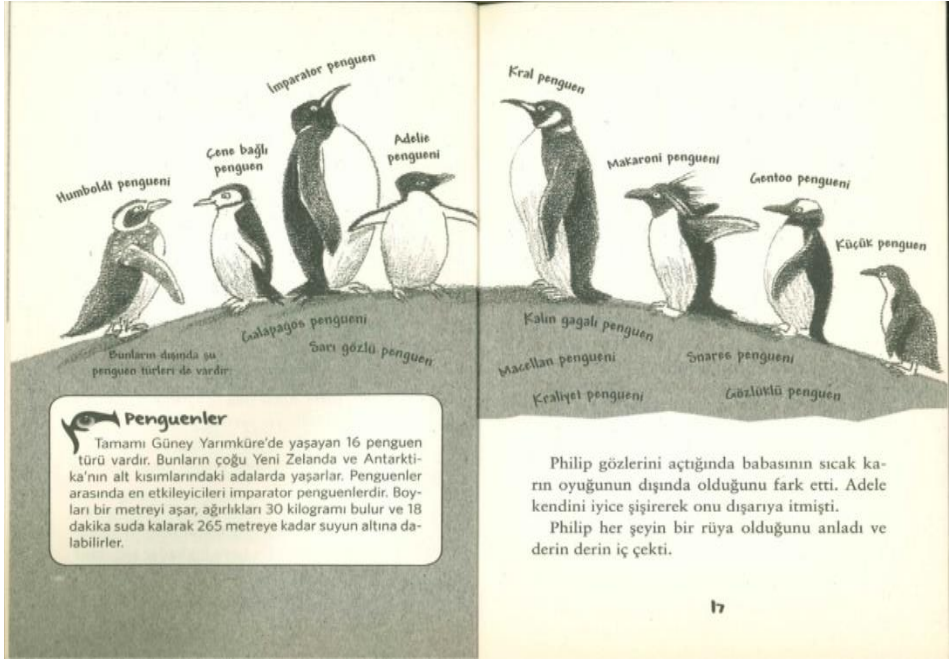
Der Schiffsjunge der Santa Maria başlıklı kitapta özgün bir gemi ismi olan *Santa Maria* erek okur için öncelikli anlaşılması gereken bir öge değildir. Çevirmen bu başlıkta hem geminin ismini hem de miço anlamındaki '*Schiffsjunge*' sözcüğünü Türkçe başlıkta kullanmamıştır. Amerika'nın keşfi konu edilen kitapta çocuk gözüyle keşif macerasının çocuk okur önem taşıyan öncelikli unsur olduğundan hareketle, çevirmen bu başlığı kitabın içeriğini kapsayacak şekilde konuyu kapsayacak bir üst kavramı kullanarak genel bir ifadeyle vermeyi tercih etmiş ve Türkçeye *Büyük Keşif Gezisi* (Schweiger, 2016) olarak çevirmiştir.

4.2 Çevirmene Kolaylık Sağlayan Ögeler: Çizimler ve Ek Açıklamalar

Çocuk edebiyatında işlenen konuya göre, özellikle de kültüre özgü öğelerde, bolca çizim kullanılır. Bu öğeler çoğunlukla günlük yaşamın temel unsurları olan barınma ortamlarını, kullanılan eşyaları, araç ve gereçleri, kıyafet ve yiyecekleri görsel olarak betimler. Çizimler sadece şekilsel ve süsleyici öğeler olmayıp, okuma pratiğinin gelişimi ve içeriğin doğru anlaşılması açısından temel unsurlardır (Oittinen, 2000, ss. 21-22). Böylece çocuk okurun yabancı olabileceği içerikler çizimlerin görselliğinden yararlanılarak daha kısa yoldan anlaşılması sağlanır. Çizimler eşliğinde hatta bizzat çizimlerle iç içe birçok durumda açıklayıcı bilgilere de yer verilir. Çizimlerin kolay anlaşılabilir ve çocuk okurun hayal dünyasına hitap edecek bir teknikte olması beklenir. Okuma becerisi gelişmekte olan yaş gruplarına yönelik kitaplarda içerik ağırlıkta çizimler üzerinden kurgulanır. Bu nedenle çocuk edebiyatı çevirilerinde yazara verilen öneme yakın bir önem çizimleri hazırlayan illüstratörlere de verilir ve gerek tanıtımlarda gerek kitap kapaklarında öne çıkartılır.

Şekil 1

Antarktika'da İsyan, ss. 16-17

Örnek 1:

Antarktika'da İsyan (Aufstand in der Antarktis) (Hartmann, 2016) başlıklı kitapta penguen türleri söz konusudur. Çocuk okurun penguen türlerini yakından tanıyabilmesi için bolca çizim desteği kullanılmıştır (bkz. Şekil 1). 'Penguenler' başlıklı çizim desteğiyle okur 16 penguen türünün olduğunu isimleriyle birlikte öğrenmiş olacaktır. Bazı türlerin çevirisinde çevirmen kaynak dildeki isimleri uyarlamış, bazılarında da alanda kullanılan isimlerini aynen adapte etmiştir.

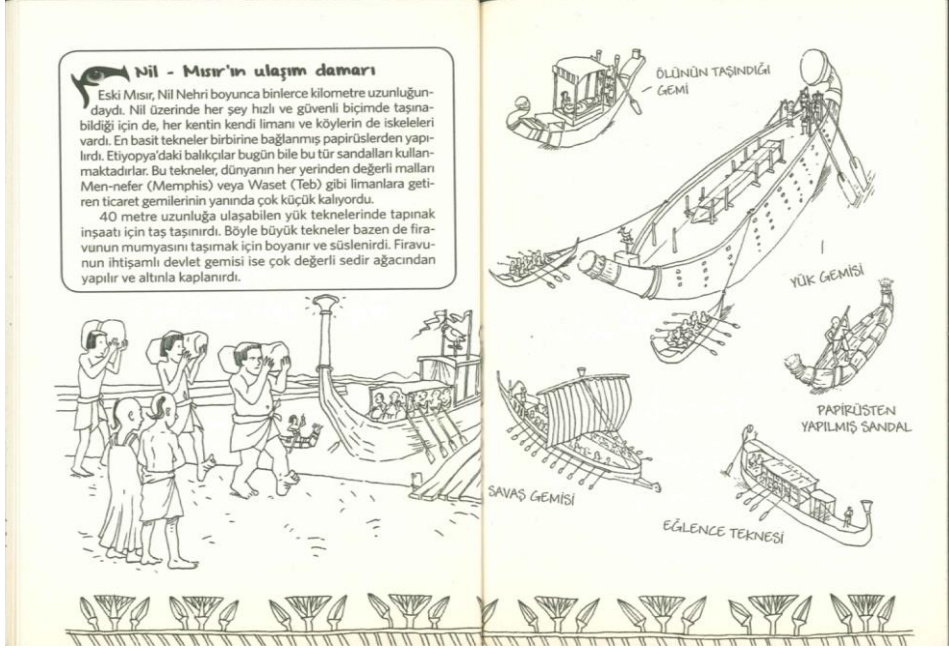
Örnek 2:

Firavunun Sandığı (Die Schatulle des Pharao) (Holtei, 2017) başlıklı kitapta eski Mısır kültürü bağlamında özgün olarak Nil Nehri üzerindeki kültürel yaşam ve gemicilik faaliyetlerini konu edinen bir macera anlatılmaktadır (bkz. Şekil 2). Yoğun kültürel içerikte söz konusu olan ulaşım ve gemi türleri konularının daha iyi anlaşılması için çizimlerle önemli bir görsel destek sağlanmıştır. 'Nil-Mısır'ın ulaşım damarı' başlığı altında o dönemim gemi türleri çizim desteğiyle okura daha yakından gösterilmiştir.

Çevirmen ilgili terimlerin Türkçeye çevirisinde erek metin okuruna hitap edebilecek yerleştirme stratejisini tercih etmiştir.

Şekil 2

Firavunun Sandığı, s.34-35

Örnek 3:

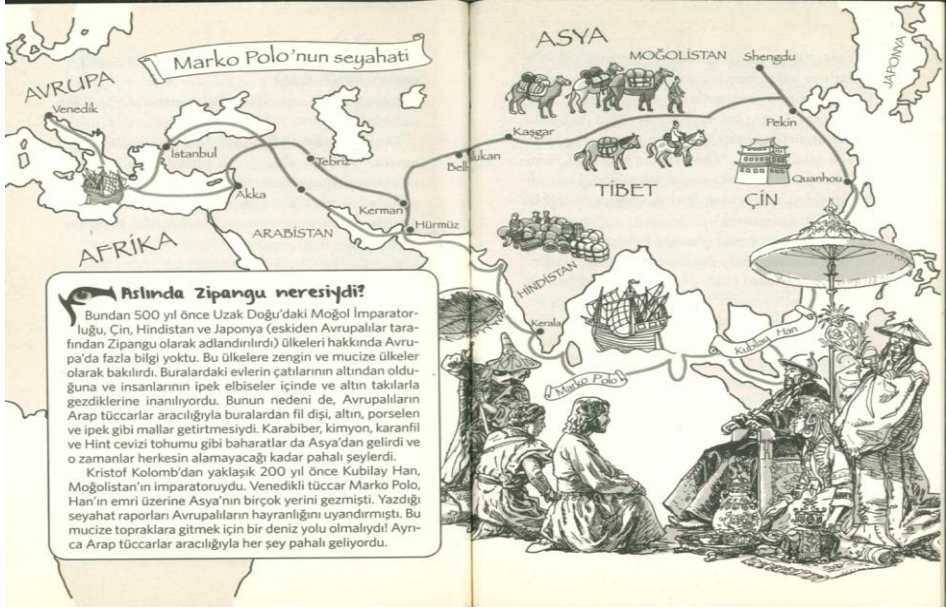
Büyük Keşif Gezisi (Der Schiffsjunge der Santa Maria) başlıklı kitapta keşifler ve özellikle de Amerika'nın keşfi konusu işlenmektedir. Marko Polo'nun yaptığı keşif seyahatleri 'Aslında Zipangu neresiydi?' başlığı altında bir harita çizimi ve ona ekli bilgilendirme ile görsel olarak ayrıntılı bir biçimde ortaya konmuştur. Çocuk okurun böylece metinde geçen tarihi kişilikleri, ülkeleri ve coğrafi mesafeleri hakkında daha pratik bir yoldan anlamasına katkı sağlamıştır.

Örnek 4:

Kuzey Denizi Korsanları (Seeräuber vor Sylt) başlıklı kitapta bir korsanlık macerası işlenmektedir. Konu gereği sıklıkla gemi ve gemicilik terimleri kullanılmaktadır. Okurun yabancı olabileceği terimler çizim ve çizimlere ek bilgilerle desteklenmiştir. 'Hansa Birliği dönemindeki önemli gemi türleri' başlığı altında ilgili gemicilik terimleri ayrıntısıyla verilmektedir. Bu çizim sayesinde gerek teknik gerek kültürel içerikli terimlerin çocuk okur tarafından anlaşılması için önemli bir görsel destek sağlanmıştır.

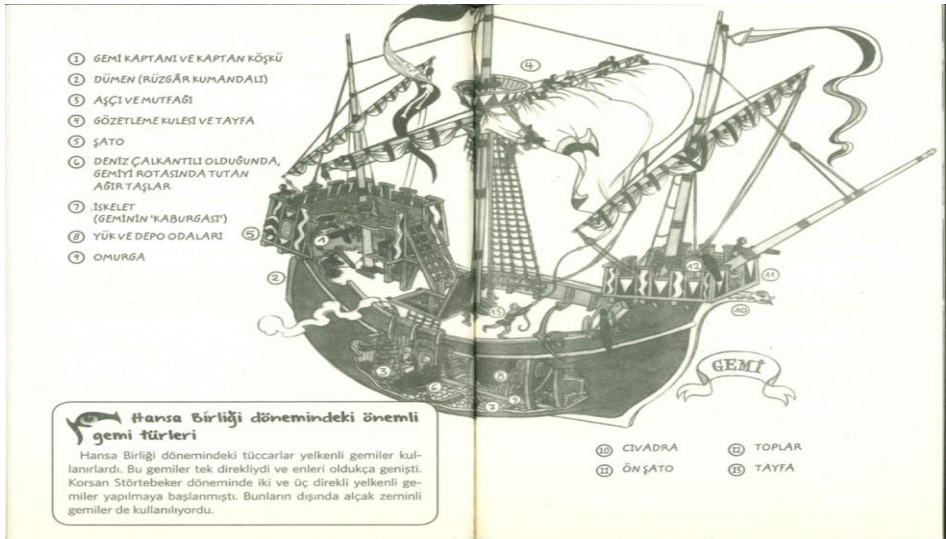
Şekil 3

Büyük Keşif Gezisi, ss. 26-27

Şekil 4

Kuzey Denizi Korsanları, ss. 62-63

4.3 Kaynak Metinde Geçen Özel İsimlerinin Erek Dilde Kullanımı

Çocuk edebiyatında geçen figürler çocuklar için çoğunlukla öykünülecek kahramanlar gibidir. Çocuklar onları isimlerinden başlayarak dış görünüşleri, kıyafetleri, alışkanlıkları hatta kullandıkları dilsel ifade kalıplarıyla ilgiyle takip ederler ve kendi aralarındaki oyunlarda bu kahramanları taklit ederek onlar gibi davranmaya ve konuşmaya çalışırlar. Bu nedenle kaynak eserde geçen kahraman isimlerinin erek dilde hiç değiştirilmeden kullanılması ilk bakışta olması gereken gibi düşünülebilir ve olması gereken de temelde budur. Ancak uygulamada bunun her defasında gerçekleşmesi mümkün olmayan durumlarla karşılaşma olasılığı yüksektir. Kaynak ve erek dil arasındaki yazım ve sesletim kuralları fazlaca ayrışıyorsa bu olasılık daha da yüksektir. Kaynak metindeki özel isimlerin erek dilde kullanımında genel olarak dört stratejik olasılıktan bahsedebiliriz:

1. Kaynak metinde geçen özel isimlerde hiçbir değişiklik yapmadan erek dilde aynen korunması: Bu gruba giren isimlerde yazım olarak her defasında Türkçeye tam bir uyum olmasa da Türk okur için fazla zorluk çıkarmayacak isimler söz konusudur. Örnek: *Büyük Keşif Gezisi* başlıklı kitapta Luis, Rodrigo, Polifemo, Ramon veya *Firavunun Sandığı* başlıklı kitapta geçen İsesi, Merenmut, Senut, Sethi gibi özel isimler.
2. Kaynak metinde kullanılan özel isimlerin erek dil yazım ve sesletim kurallarına göre uyarlanması: Bu başlık altındaki özel isimlerin yapısı genelde korunmakla birlikte Türkçede daha kolay okunup söylenmesini sağlamak üzere yapılan küçük manipülasyonlar söz konusudur. Örnek: Clara yerine Klara, Philip yerine Filip, Charly yerine Çarli gibi. Bu yöntem tartışmalı olmakla birlikte erek okur adına güdülen kaygı adına anlaşılabilir bir stratejidir.
3. Kaynak metinde kurgulanmış özel isimlerin erek dildeki anlam karşılıklarıyla kullanılması: Kaynak metinde bazı isimler metnin konusuna uygun bir şekilde ifade ettikleri anlamlarıyla kurgulanmış olabilir. Yazarın buradaki amacı, çocuk okurun hayal dünyasına hitap ederek onun ilgisini yüksek tutmaktır. Aynı yöntem çevirmen tarafından erek metinde de kullanılabilir.

Viking Gemileri başlıklı kitapta geçen kahramanların soyadları kaynak metin okuru için kurgulanmış ve metnin kültürel bağlamına uygun anlamlar ifade ederken, lakap sayılabilecek günlük kullanımlardır. Çevirmen bu kurguyu koruyarak söz konusu Almanca soyadları Türkçedeki anlamsal karşılıklarını kullanarak yerleştirmiştir: *Sven Bleichhaar* için *Kırsaçlı Sven*, *Freya Svenstochter* için *Svenkızı Freya*, *Sigrun Björnstochter* için *Björnkızı Sigrun*, *Orm der Einäugige* için *Tekgözlü Orm*.

Buzul çağında geçen bir macerayı ele alan *Mamutun Ayak İzleri* (Gehm, 2017) başlıklı kitapta okurun ilgisini çeksın diye kahramanlara çocukların hoşlanacağı

türden Almancada eğlendirici ve bağamla ilintili sözcükler kullanılarak isimler verilmiştir. Türkçeye çeviride de çevirmen aynı kurguyu benimseyerek erek okur için Türkçede şirinlik ifade edecek isimlendirmeleri tercih etmiştir. Bu isimlerden bazıları kaynak dildeki isimlere benzeştiği gibi bazıları da tamamen erek dilin yapısına uyumlaştırılmıştır: *Luchsohr* için *Keskinkulak*, *Pfotenherz* için *Patiseven*, *Tigerzahn* için *Kaplandiş*, *Sternauge* için *Yıldızgöz*, *Rotnase* için *Kırmızıburun*, *Klecksfinger* için *Boyalıparmak*, *Feuerblick* için *Ateşgöz*, *Löwenarm* için *Aslanpençesi*.

4. Kaynak eserdeki özel isimlerin tamamen kaldırılması ve erek metinde yerli özel isimlerin kullanılması: Çocuk edebiyatı çevirilerinde kaynak metinde geçen özel isimlerin yerine erek dilde tamamen yerli isimlerin kullanıldığı bilinmektedir. Bu tür çeviri yaklaşımlarında kaynak metin de yerleştirilerek kısmen değişikliğe uğratılmaktadır. Bu durum tartışmaya açık ve bir yönüyle de kaynak metni sabote etmeye kadar varabilecek bir husustur. Çevirmen bu grupta sınıflandırılacak bir tercihte bulunmamıştır.

4.4 Erek Dilde Karşılığı Olmayan Ögeler

Çevirmenin kaynak dildeki bazı sözcüklerin veya kültüre özgü ögelerin erek dilde doğrudan karşılığını bulamadığı durumlarla karşılaşma olasılığı yüksektir. Çevirmen bu ögelere erek dilde işlevsel karşılıklar bulma çabası içindedir. Böylesi durumlarda çoğunlukla kaynak dildeki sözcükleri erek dilde özellikle yazım ve sesletim kurallarına uygun bir şekilde benzetilerek kullanma olasılığı vardır. Diğer bir olasılık da bu tür sözcüklerin erek dildeki anlamsal karşılıklarına uygun bir sözcük veya ifadeyi kullanmaktır. Ayrıntılı bir çalışmayı gerektiren bu konuda oldukça fazla örneğin arasından burada sadece iki kitaptan öne çıkan birkaç örnek paylaşılmaktadır.

Fokların Peşinde (Hartmann, 2017) başlıklı kitapta Kuzey Denizi'nin Friz Adaları bölgesinde görülen bir doğa olayı söz konusudur. Gelgitler sonucunda oluşan balçıklı sulak alana Almancada '*Wattenmeer*' denilmektedir. Yöresel bazı dillerde de benzer sözcükler kullanılmaktadır. Bu sözcük İngilizceye de '*the Wadden Sea*' şeklinde geçmiştir, aynı şekilde Türkçesi de bazı kaynaklarda '*wadden denizi*' şeklinde kullanılmıştır. Ancak bu ifade çocuk okur için açıklamaya muhtaçtır. Bu nedenle de çevirmen bu sözcüğün karşılığını Türkçede yetişkinlerin dil kullanımında yerleşmiş olan '*çamur deryası*' deyişinden esinlenerek '*çamur denizi*' diyerek erek okur açısından daha işlevsel bir tercihte bulunmuştur. Aynı şekilde bu çamurlu bölgede rehberlik yapan birine de Almancada '*Waddenmeer-Führer*' denilmektedir, bu kullanımı çevirmen Türkçeye '*Çamur Denizi Rehberi*' olarak kullanmıştır.

Viking Gemileri başlıklı kitapta bolca kültüre özgü öge kullanılmaktadır. Bu ögelerin büyük bir kısmının Türkçede doğrudan karşılığı yoktur. Vikingler Kuzey

Amerika'da karşılaştıkları yerlilere '*Skrälinger*' halkı derler. Bu sözcüğün Türkçede karşılığı yoktur. Yerlilerin çadırları, yaşam biçimleri, kıyafetleri hakkında verilen bilgilerden bunların Kızılderili olduğu anlaşılmaktadır. Çevirmen bu nedenle bu sözcüğün karşılığını Türkçede '*Kızılderililer*', aynı sözcüğün geçtiği '*Skrälinger Junge*' için '*genç Kızılderili*' ve '*Skrälinger Lager*' için de '*Kızılderili kampı*' kullanmıştır. Vikinglerin '*Langhaus*' olarak adlandırılan tek odalı evleri için Türkçede sözcüğü sözcüğüne 'uzun ev' değil de '*tek odalı ev*' ve '*Thing*' olarak adlandırılan toplantıları için de '*Thing-Meclisi*' diyerek kaynak dildeki sözcükleri Türkçedeki anlam karşılıklarıyla çevirmiştir.

4.5 Yazım Kuralları ve Sesletim Sorunu

Çocukların ilk defa duydukları veya okuma yaptıkları dillerde öne çıkan bazı sözcüklerin nasıl söylendiğine karşı ilgi duyarlar. Bu nedenle çevirmenin hangi kaynak dilden çeviri yaptığını bağlı olarak strateji geliştirme durumunda kalacağı önemli bir konu da kaynak metinden değişikliğe uğratmadan kullanmayı düşündüğü sözcüklerin yazım ve sesletim kurallarıdır. Bu kapsama giren sözcükleri kaynak dilde olduğu gibi kullanma olasılığı her defasında mümkün olamayabilir. Çocuk okurların büyük bir kısmının henüz yabancı dillerle yeni yüzleştikleri bir dönemde çevirmen bu tür sözcüklerin okunuşunu gözeterek kolaylaştırıcı bir anlayışla hareket etmelidir. Türkçenin yazım ve sesletim kuralları Latin alfabesi kullanılan dillerin çoğunluğuyla uyumludur. Almanca sözcüklerin Türkçede uyumlaştırılarak kullanılmasında ä, Ä, q, ß, w, x harfleri ile ei, ie, eu, äu gibi ünlü ve ch, sch, tsch, pf, st, sp gibi ünsüz bileşimleri çevirmenin dikkate alması gereken noktalardır. Yöntemsel olarak sözcüklerin kaynak dildeki yazım biçimleriyle kalması doğru bir yaklaşım olmakla birlikte, çocuk okur açısından bakıldığında, çevirmenin bu yaklaşımı belli ölçüde esneterek sözcükleri erek dil yazım ve sesletim kurallarıyla olabildiğince uyumlaştırma çabası içinde olması gerekecektir. Bu kapsamda genellikle bazı özel isimlerin ve yaygınlık kazanmış Almanca sözcüklerin uyumlaştırılması söz konudur. Örneğin; Christine yerine Kristine, Pfennig yerine Fennig, Schnitzel yerine Şnitzel, Taxi yerine Taksi, Kaiser yerine Kayzer, Großmarket yerine grosmarket gibi.

5. Çocuk Edebiyatı Çevirilerinde Çevirmen Sorumluluğunun Boyutu

Çocuk edebiyatı çevirilerinde metnin başlığından başlayarak kaynak metne istisnasız bağlılık gösterilemeyecek kadar fazlaca zorlayıcı durum söz konusudur. Bu nedenle de çevirmenin erek dilde oluşturacağı metnin bütünselliğini gözeterek özgürlüğünü yetişkinlere yönelik yapılan edebiyat çevirilerine göre daha fazla kullanması yadigarınmamalıdır, aslında erek okurun ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik manipölasyonlar olarak görülmelidir. Manipölasyonların boyutuna göre çevirmenin yer yer çeviriden çok uyarlamalarda bulunmak durumunda kalması gerekecektir.

Çocuk edebiyatı çevirilerinde bir taraftan çocuk okurun öğrenme alışkanlığını doğru geliştirmesi açısından kaynak dildeki kültürel öğelerin olabildiğince eşdeğer karşılıklarıyla korunmasının yerinde olacağı görüşü savunabilirken, diğer taraftan da

geleneksel eşdeğerlik beklentilerine uymanın çok zorlayıcı olacağı ve bu nedenle de erek metnin işlevselliğini öncelik vererek çeviri sürecinin yürütülmesinin daha yararlı olacağı görüşü hâkimdir. Bu nedenle çocuk edebiyatı çevirilerinde çevirinin hedef kültürde nasıl bir işlev göreceği esas alınır. Çevirmen de bu işlevin yerine gelmesini sağlamak üzere erek metni amacına uygun olarak biçimlendirirken aldığı kararları gerekçelendirdiği sürece de özgürdür (bkz. Skopos kuramı). Erek kültürde işlevselliği olmayacak hatta okuyucuyu yanlış yönlendirebilecek öğelerin çıkartılması da stratejik tutumların arasındadır. Tüm bu etmenler çerçevesinde Toury (1995) çeviri eserin artık yeni okuruyla erek dil ve kültürünün etkisi altına girdiğini söyler. Çevirmen, çocuk okur adına kaygı güder ve erek dil normlarına uygun hareket etmek için sürekli “Çocuk okur bunu nasıl söyler veya algılar?” sorusuna yanıt arayarak süreci yönetir. ‘Bizim çocuklarımız bunu böyle söylemez,’ diye tespit ettiği her noktada alacağı karar ve kullanacağı strateji ile çözüm bulma çabası içinde olmalıdır.

Çeviriler üzerinden, özellikle 1950’li yıllardan başlayarak “Hay bin kunduz!”, “Hey ahbab!”, “Sakin ol adamım!” gibi doğrudan sözcüğü sözcüğüne yapılan aktarımların hem okur hem toplumun geneli üzerinde ve özellikle de ana dilin kullanımında neden olacağı olumsuz yansımaları küçümsenemez. Teşekkür ifadesi olarak “merci” (mersi) veya vedalaşma ifadesi olarak “by by” (bay bay) gibi kullanımların ulaştığı boyuta bakıldığında, bu etkinin ne denli yüksek olabileceği görülecektir. Sayılabilecek benzeri birçok örnek çevirmenin ne denli bir sorumlulukla karşı karşıya olduğunu açıkça göstermektedir. Dil, toplumun kültürel birikimini taşıyan ve geleceğe ileten önemli bir araçtır. Söz varlığı ve anlatım kalıpları yabancı dillerden etkilendiği sürece o dil kirlenmeye ve deforme olmaya mahkumdur. Konu çocuk dili olduğunda, bu etkinin daha kalıcı olacağı daha yüksek bir ihtimaldir. Son dönemlerde medya olanaklarının hızlı gelişimiyle özellikle internet üzerinden yayınlanan yabancı çocuk film ve dizilerinin Türkçeye çevrilmesinde bir özensizlik gözlemlenmektedir. Türkçenin yapısı ile ifade kalıplarına uymayan çeviriler üzerinden adeta yeni bir dil yapısı zorlanmaktadır. Akademik açıdan çalışmalarda değerlendirilmeye başlanan bu konunun daha güçlü bir şekilde gündemde tutulması gerekmektedir.

Elbette küresel konularda, özellikle teknoloji alanının ortak terim ve ifade kalıplarının kullanımında gerektiğinde yazım ve sesletim uyumlulukları çerçevesinde kaynak ve erek dilde benzer şekilde kullanılabilir. Ancak söz konusu kültürel öğeler olduğunda, çevirmenin karar ve stratejilerinin erek dil ve kültür normları açısından tutarlılığı ve sürdürülebilirliği en üst düzeyde sağlanmalıdır. Erek metin yeni okuyucusunda çeviri bir metin değil de adeta kendi dilinde yazılmış bir metin izlenimi yaratmalıdır. İddialı bir eşiğe işaret eden bu hedef, çevirmen sorumluluğunun ifadesi konumundadır.

Çocuk edebiyatı çevirilerinin ve bu alandaki çevirmenlerin çocukların okuma alışkanlıkları ile hayal güçlerinin zenginleşmesine, doğru bilgiler edinmelerine, ifade güçlerinin gelişmesine, aslında genelde dünyayı ve insanı dilsel olarak doğru

algılamalarına doğrudan katkısı vardır. Bu nedenle, bu olağanüstü iş adeta bir cerrahın mesleki hassasiyetine eşdeğer bir titizlikle yürütülmelidir. Çocukların yetişkinlere göre sadece yaşları küçüktür, ancak ilgi ve hayal dünyaları onlara göre daha büyüktür.

6. Sonuç

Çocuk kitaplarının ulaştığı güncel hacim doğrultusunda yayınevlerinin sadece çocuk edebiyatı kitaplarını takip ve çevirilerini koordine eden birimleri olmalıdır. Yayınevlerinin çocuk edebiyatı ve çevirileri hakkındaki yayın politikaları, bu alandaki çevirilere yönetsel bakış açıları ile çevirmen istihdam ve görevlendirmeleri doğru zemin ve yapılanmanın oluşması bakımından yaşamsal önemdedir. Yayınevlerinin yer yer kendi ideolojik ve düşünsel anlayışları doğrultusunda çeviri süreçlerine müdahale ederek kaynak eserin ana yapısını bozabildikleri gözlemlenen bir olgudur (Neydim, 2020, s. 864). Ülkemizde çocukların yetişkinlere göre daha fazla kitap okudukları bilindiğine göre bu yapılanma daha da ciddi bir şekilde ele alınmalıdır. Bu yapılanmayı geciktiren en önemli neden, çocuk edebiyatı eserlerinin diğer edebiyat türlerine göre çevrilmesinin kolay olduğu yanılgısıdır. İşin içinde olanların, bu düşüncenin ne denli sığ olduğunu iyi bilecektir. Günlük yaşamda çocukla iletişimde ne denli büyük bir özen gösterilmesi gerekiyorsa, çocuk edebiyatı çevirilerinde de benzer bir özenle hareket edilmelidir. Belki bir iddia gibi anlaşılacak olsa da yalın bir ifadeyle, çocukların dünyasını anlamaya çalışmayan, onların düzeyine inmeyi beceremeyen ve onlarla etkili bir iletişim becerisine sahip olmayan birinin çocuk edebiyatı çevirisi yapması doğru sonuçlar vermeyecektir. Daha da ileriye giderek, içinde çocukluk heyecanı taşımayanların veya o duyarlılığa sahip olmayanların çocuklara yönelik çeviri yapmamaları kendileri ve çocuklar için doğru bir yaklaşım olacaktır.

Çocuklarda tanınmış eser veya tanınmış yazar kavramı fazlaca karşılık bulmaz, onların daha çok ilgi duyacakları konular üzerinden ağırlıkta maceracı ve eğlendirici kitapları tercih edecekleri bilinmelidir. Ancak, çocukların ne okuyacaklarını hala daha ebeveynlerin ve eğitimcilerin belirlediği bir ortamda, alışlagelmiş yayıncılık ve çeviri hizmetlerinin değişmesi kolay olmayacaktır. Bu nedenle, yayınevleri ve bu alanda çalışan çevirmenler daha pedagojik ve araştırmacı bir anlayış içinde dünya genelinde çocuk edebiyatı taramaları yapmalıdır. Dünyanın herhangi bir yerinde, herhangi bir kültüründe basılan bir çocuk kitabı rahatlıkla yine dünyanın herhangi hatta en uzak coğrafyasında veya kültüründe çevrilip çocuklara sunulmasında hiçbir sakınca yoktur. Çünkü çocuklar yetişkinlerin daralttığı dünyayı çok daha geniş bakış açılarıyla görürler ve merak ederler. Çeviri eser çocuğun yabancı olduğu veya daha az bildiği bir konuyu ele alıyorsa, erek metin çocuk okuru ne yapıp edip o konunun içine çekebilmeyi becermelidir. Çevirmen adeta çocuk gibi düşünebilmeye, çocuk gibi ifade edebilmeye, çocuk gibi hayal edebilmeye hatta nerdeyse çocuk olabilmeye çalıştıkça, erek metnin arzulanmış işlevi yerine getirmesi o oranda artacaktır. Orijinal veya çeviri eser olup olmadığından bağımsız olarak, bir çocuk kitabı okuruna hoş zaman geçirmekle kalmamış rüya gördürtecek kadar etki yapabilmişse hedefine fazlasıyla ulaşmış demektir.

'Kaplan Gözü Maceraları' başlığı altında Almancadan Türkçeye çevrilen ve bu çalışmada analiz edilen çocuk kitaplarında çevirmenin aldığı kararlarda kaynak metinlere bağlılık göstermekle birlikte, özellikle kültüre özgü öğelerde yerleştirme üst başlığı altında değerlendirilebilecek bir stratejiyle erek okur odaklı bir yaklaşım benimsenmiştir. Türk çocuk okuruna büyük oranda yabancı olan veya Türkçede karşılığı bulunmayan kültüre veya alana özgü öğelerde de metnin bütünlüğünü sağlayacak bir üst kavram kullanılarak genelleştirme stratejisine başvurulmuştur. Çeviri sürecinde erek metin okurunun alımlama koşulları dikkate alınarak, erek dil ve kültür normlarına uygun dilsel uyarlamalar, sözcük ekleme veya çıkarma gibi stratejilerden de yararlanılmıştır. Sonuç olarak, kültürlerarası iletişim perspektifinden bakıldığında, yabancı bir dil ve kültürde çocukların bilgi ve hayal dünyalarına hitap eden çocuk kitapları Türkçeye çevrilip kazandırılmaya çalışılmıştır.

Kaynakça

- Bekker, A. (2016). *Viking gemileri* (R. Özbay, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal eser yayın yılı 2009)
- Cornelia, F. (2018). *Kuzey denizi korsanları* (R. Özbay, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal eser yayın yılı 2009)
- Erten, A. (2014). Çeviri çocuk edebiyatının temel sorunları ve çözüm önerileri. *Türk Dili*, 107(756), 354-355.
- Gehm, F. (2017). *Mamutun ayak izleri* (Çev. R. Özbay). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal eser yayın yılı 2008)
- Hartmann, L. (2016). *Antarktika'da isyan* (R. Özbay, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal eser yayın yılı 2008)
- Hartmann, L. (2017). *Fokların Peşinde* (R. Özbay, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal eser yayın yılı 2009)
- Holtei, C. (2017). *Firavunun sandığı* (R. Özbay, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları (Orijinal eser yayın yılı 2008)
- Klingberg, G. (1986). *Children's fiction in the hands of the translators*. CWK Gleerup.
- Koller, W. (2004). *Einführung in die Übersetzungswissenschaft* (7. Baskı). Quelle u. Meyer.
- Kurultay, T. (1994). Probleme und Strategien bei der kinderliterarischen Übersetzung im Rahmen der interkulturellen Kommunikation. H. H. Ewers, G. Lehnert, & E. O'Sullivan (Ed.). *Kinderliteratur im interkulturellen Prozess* içinde (ss. 191-201). J.B. Metzler Verlag.
- Lilienthal, R. (2017). *Dağda acil durum* (R. Özbay, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal eser yayın yılı 2011)
- Newmark, P. (1988). *Textbook of translation*. Pergamon Press.

- Neydim, N. (2003). *80 sonrası paradigma değişimi açısından çeviri çocuk edebiyatı*. Bu Yayınevi.
- Neydim, N. (2006, Haziran 1). *Çeviribilim*. Çeviri çocuk edebiyatı ve çocuk edebiyatı çevirisi üzerine. <https://ceviribilim.com/2006/06/01/ceviri-cocuk-edebiyati-ve-cocuk-edebiyati-cevirisi-uzerine/>.
- Neydim, N. (2020). Çocuk edebiyatı klasiklerinde çeviri yaklaşımları: Uyarlama, yeniden yazma, kültürel müdahale. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırma Dergisi*, 19, 851-858. <http://10.29000/rumeli.752864>.
- Nord, C. (1991). *Text analysis in translation. Theory, methodology and didactic application of a model for translation-oriented text analysis*. Rodopi.
- Nord, C. (2011). *Funktionsgerechtigkeit und Loyalität: Theorie, Methode und Didaktik des funktionalen Übersetzens*. Frank & Timme.
- Oittinen, R. (2000) Translating for children. *Children's Literature and Culture*, 11. Garland Publishing.
- Poppe, G. (2016). *Dinozor Adası'nın Gizemi* (R. Özbay, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal eser yayın yılı 2012)
- Reiß, K. (1982). Zur Übersetzung von Kinder- und Jugendbüchern. Theorie und Praxis. A. Lane, G. Haensch, & F. Krollmann (Ed.), *Lebende Sprachen* içinde (ss. 7-13). Langenscheidt.
- Schweiger, F. (2016). *Büyük keşif gezisi* (R. Özbay, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal eser yayın yılı 2009).
- Stolze, R. (2003). Translating for children: World view or pedagogics. *Meta*, 48(1-2), 208- 221. <https://doi.org/10.7202/006968ar>
- Stolze, R. (2005). *Übersetzungstheorien. Eine Einführung*. Gunter Narr Verlag.
- Tielmann, C. (2018). *Karayıpler'de hazine avı* (R. Özbay, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal eser yayın yılı 2008)
- Toury, G. (1995). *Descriptive translation studies and beyond*. John Benjamins.
- Venuti, L. (1995). *Translator's invisibility: A history of translation*. Routledge.
- Yücel, F. (2006). Alımlama estetiği açısından çeviri. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 489-504. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cusosbil/issue/4373/59884>